

SÁRKÖZI ILDIKÓ GYÖNGYVÉR

Ötvenhét mappa

Egy kínai sibe autodidakta történész, Guan Wenming családfagyűjteménye¹

Bevezetés

A sibék (kín. *xibo* 锡伯)² a Kínai Népköztársaság (kín. *Zhonghua Renmin Gongheguo* 中华人民共和国) hivatalosan számon tartott 56 etnikus csoportja közé tartoznak. Nyelvük a tunguz nyelvek egyikeként szoros rokonságot mutat a mandzsu nyelvvel.³ Társadalomszerkezetük hagyományosnak tekinthető, funkcionális alapegysége a patrilineáris ágazat, a *gargan* (kín. *zhi* 支). Ezek az azonos névvel megnevezett, exogám, szolidáris, rituális csoportok, amelynek tagjai kimutathatóan közös őstől származnak, nagyobb egységekbe, nemzetségekbe – az úgynevezett *halákba* (kín. *hala* 哈拉) vagy *halamukūnokba* (kín. *hala-mukun* 哈拉穆昆) – tagolódnak.⁴

A sibék lélekszáma ma alig valamivel több mint 190 000 főre tehető. Döntő többségük (mintegy 143 000 fő) Kína északkeleti tartományaiban él elszórtan, de az északnyugat-kínai Xinjiang Ujgur Autonóm Területen (kín. *Xinjiang Weiwu'er Zizhiqu* 新疆维吾尔自治区) belül ugyancsak nagyobb lélekszámú (kb. 34 000 főnyi) közösségeik találhatók. Itt él Guan Wenming 关文明 sibe autodidakta történész is.

Guan Wenming háza a xinjiangi Chabucha'er Sibe Autonóm Járás (kín. *Chabucha'er Xibo Zizhixian* 察布查尔锡伯自治县; si. *Cabcal Sibe Beye Dasangga Siyan*) történelmi falvainak egyikében, az Ötödik faluban

¹ Tanulmányom a Magyar Tudományos Akadémia Prémium Posztdoktori Kutatói Program PPD-009/2017-es számú projektjének keretében készült.

² A *sibe* szó az adott etnikum nevének mandzsu/sibe nyelvű írott formája. Maguk a sibék a szót ma *šiv*-nek ejtik (Zikmundová 2013: 10).

³ A sibe nyelvet – a mandzsu nyelv és írásrendszer megreformálásának köszönhetően – 1947 óta különböztetik meg hivatalosan a mandzsutól („Xibozu Jianshi” Bianxiezu – „Xibozu Jianshi” Xiudingben Bianxiezu 2008: 137).

⁴ Shirokogoroff 1924: 17–19.

(si. *Sunjaci niru*) áll. Ez a falu valahol félúton található a falvak sorában. Guan Wenming házához a falvakat összekötő, nyugat felé vezető útról – nem sokkal a falu határát jelző tábla után – észak felé kell letérni egy kis, poros földútra.

A ház, amelyben Guan Wenming akkor lakott, amikor megismerkedtem vele,⁵ az utcára nyíló vaskaputól jóval beljebb, az előkert veteményese mögött állt. A kékre festett falak mögött három szoba bújt meg: a délre néző bejárati ajtóval szemben a konyha volt található; attól jobbra a keleti, balra pedig a nyugati szoba nyílt. Guan Wenming ez utóbbi szobában lakott, és ott őrizte családfagyűjteményét is – egy nagy, kék színű, csatos bőröndben, amelyet annak az ágynak a szélén tárolt, amelyen aludt. Ez a gyűjtemény volt az ő legféltettebb kincse, és Guan Wenming mindennél jobban szerette volna, hogy az megjelenhessen, mindenki számára hozzáférhetővé téve a xinjiangi sibék körében gyűjtött családfák anyagát.

A gyűjtemény értékét növeli az is, hogy a sibék családfairó hagyománya 2009 óta hivatalosan is a sibe szellemi kulturális örökség részét képezi. Emiatt Guan Wenming munkásságát mind az autonóm járási, mind tartományi szinten egyre nagyobb figyelem övezi. A Guan Wenminggel való találkozásunk óta azonban már hat év eltelt, de a gyűjtemény még mindig nem látott napvilágot.⁶ Időközben a házat is, amelyben Guan Wenming egykor lakott, lebontták; a családja újat épített helyette. A gyűjtemény pedig dobozok mélyére került – egészen 2017 őszéig.

Akkor a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének, illetve a Xinjiangi Tanárképző Főiskola Etnológiai és Szociológiai Intézetének (kín. *Xinjiang Shifan Daxue Minzuxue Shehuixue Xueyuan* 新疆师范大学民族学与社会学学院) intézményes háttérével Chabucha'erba utaztam, hogy Guan Wenming kérésére a teljes gyűjteményről fotódokumentációt készítsék. Ez volt az első lépés ahhoz, hogy a Guan Wenminggel való együttműködésünk eredményeként publikálásra előkészítsük a gyűjteményt. E tanulmány feladata, hogy – segítve a tervezett forráskiadványhoz írt bevezető tanulmány átgondolását – feltárja a Guan Wenming családfagyűjtemény jelentőségét, röviden bemutassa annak tartalmát, és megvitassa annak jövőjét.

⁵ Guan Wenminggel 2012-ben, a 2010 óta – kisebb-nagyobb megszakításokkal, de – mind a mai napig folyó kulturális antropológiai terepmunkáim során ismerkedtem meg.

⁶ Mindennek okára a tanulmányomhoz írt befejezésben még visszatérek.

A sibék és családfáik

Az első történeti forrásmunkák, amelyek megemlítik a sibe nevet, 1593-ból, a *kilenc törzs háborúja* (kín. *jiu bu zhi zhan* 九部之战) kapcsán maradtak ránk. E háborút a sibék – nyolc másik szövetséggel együtt – a mandzsu Qing-dinasztia (kín. *Qing chao* 清朝; man. *Daicing gurun*; 1644–1911) alapjait megvető Nurhacsival (kín. *Nu'erhachi* 努尔哈赤 man. *Nurhaci*; ur. 1616–1626) szemben vívták.⁷ És bár a háborúban a sibék a vesztes oldalon álltak, a hadjáratnak köszönhetően felléphetek a történelem színpadára.

A kilenc szövetséges leverése után kezdődött meg a mandzsu hatalmának alapját képező *nyolczászlós hadsereg* (kín. *baqi* 八旗; man. *jakūn gūsa*) felállítás, ahová a sibéket is besorozták. A hadseregbe sorozva a sibék nem csupán a mandzsu nyelvet, hanem – a mandzsu írásrendszer kidolgozása után (1629) – a genealógiák szerkesztésének hagyományát is megörökölték. 1735-ben ugyanis maga Qianlong császár 乾隆 (ur. 1736–1795) adta parancsba a *nyolczászlós hadseregben* szolgálatot teljesítő katonák, illetve tisztviselők leszármazási vonalának az összeírását.⁸ Nem titkolt célja a mandzsu identitás megerősítése és a származás bizonyíthatósága volt. Ez utóbbira azért volt szükség, hogy a *nyolczászlós hadseregben* szolgáló emberek rangjukat, illetve az adott tisztségek örökléséhez való jogukat igazolni tudják.⁹

A családfák szerkesztésének gyakorlata pedig idővel a nép körében is elterjedt. Ennek bizonyítékául Kangxi császár 康熙 (ur. 1662–1723) uralkodásának idejéből állnak rendelkezésünkre a legkorábbi forrásanyagok.¹⁰ Ebből az időből maradtak fenn az első példák az írott sibe családfákról is.¹¹ Ezeket a családfákat – a sibék ma fellelhető családfáival egyetemben – formai tekintetben két csoportra lehet osztani: az általában vászonra írt *feljegyzésleplekre* (kín. *pudan* 谱单), illetve a könyvszerű formában vezetett *feljegyzéskönyvekre* (kín. *pushu* 谱书) (1. kép). Mandzsu/sibe nyelven ma mindezekre a *booi durugan* kifejezéssel utalnak, amely kifejezés a kínai *jiapu* 家谱, vagyis *családfa* / *családi feljegyzések* kifejezés mandzsu nyelvű tükörfordítása.¹²

⁷ Wu 2008: 20.

⁸ A könyv végül *A nyolc zászlóbeli mandzsu nemzetségeinek annotált feljegyzései* címen 1744-ben készült el (lásd Hong 2002).

⁹ Li 2006: 3–4.

¹⁰ Li 2006: 1.

¹¹ Tongjia–Wen 2009: 144.

¹² A családfák formáik mellett fajtájuk tekintetében is megkülönböztethetők egymástól, attól függően, hogy azok egy egész nemzetség vagy egy már ágazatokra bomlott nem-

1. kép: Fotó az északkeleti Fushunban élő Hu család kínai nyelvű feljegyzéskönyvéről (Liaoning, 2012. A szerző felvétele)

Maguk a családfák a nemzetségek, illetve azok ágazatokra bomlását követően a nemzetségi ágazatok generációit sorszámozták az első adatolható ősőtől kezdve.¹³ Ugyanakkor az ősök nevei, a patrilineáris leszármazási vonal és a rokonsági kapcsolatok rendje mellett lejegyzésre kerülhetett még az adott nemzetségek, ágazatok története is, illetve a családfára feljegyzett emberek életrajzi adatai. Ezen kívül a családfákhoz úgynevezett *családi törvényeket* (kín. *jiafa* 家法) is kapcsolhattak, amelyek a helyes viselkedésmódot és a követendő normákat írták elő a nemzetségek, ágazatok tagjainak. Mindezekon felül a családfák olyan, idegen nemzetségi tagok elől elzárva tartott, tabuk által övezett tárgyak voltak, amelyek fontos szerepet töltek be a halottakra vonatkozó megemlékezések során is.¹⁴

A családfák tehát nem voltak mások, mint az ősökről őrzött tudás tárgyi hordozói. A családfairás hagyományának szemszögéből ezért is jelentett olyan nagy törést, hogy 1764-ben a sibék egy részét Északkelet-Kínából a

zetségi ágazat leszármazási vonalát rejtik-e. A vonatkozó kérdéskört bővebben lásd Liu 1959: 25–26.

¹³ Gong 2002: 110.

¹⁴ Sárközi 2018: 60.

mai Xinjiang vidékére telepítették,¹⁵ előidézve ezzel a sibéket ma jellemző sajtóságos földrajzi eloszlást. Az áttelepítést követően ugyanis többé nem volt mód arra, hogy az egymástól elszakított nemzetségek, ágazatok megőrizzék a közös ősökre és a közös múltra vonatkozó tudást.¹⁶

Erre a tudásra az 1800-as évek végén a bokszerlázadás mérte a következő nagy csapást, amikor is számos – többek között sibe – nemzetség családfája odaveszett.¹⁷ A családfairás hagyománya azonban mit sem veszített identitásformáló erejéből. Olyannyira, hogy az 1950-es években, miután a Kínai Kommunista Párt hatalomra került (1949) és a kínai nemzetépítés jegyében megkezdődött az etnikumok történelmének (re)konstruálása, a sibék történelmének megrajzolásában, illetve a sibe identitás újrafogalmazásában a megmaradt családfák és az azokon feljegyzett nemzetségi történetek felgyűjtése igen fontos szerepet játszott.¹⁸

Néhány évtized múltán, a *nagy proletár kulturális forradalom* (kín. *Wuchan jieji Wenhua Dageming* 无产阶级文化大革命) azonban a családfák elpusztításának újabb hullámához vezetett: az akkor megsemmisített családfák java részét a nemzetségek tagjai maguk égették el, vagy ásták el a föld mélyére félelmükben. Néhány családfelelőse mégis túlélte az újabb pusztítást, és ezek a forradalom elmúltával újult erővel álltak ismét az ősökre vonatkozó, identitásformáló tudás felélesztésének a szolgálatába.

E tanulmány keretein belül nincs mód arra, hogy valamennyi, ezt alátámasztó forrást áttekintsek. Csupán példaként hozom fel a *Shenyang xibozu zhi* 沈阳锡伯族志 [*A shenyangi sibék krónikája*] című könyvet, amelyben – félretéve a családfákat övező tabukat – tizenhét sibe nemzetség családfáját hozták nyilvánosságra az adott nemzetségek történetével egyetemben.¹⁹ Egy, már jóval később, *Zhongguo xiboren* 中国锡伯人 [*A kínai sibe emberek*] címen kiadott könyvet olvasva válik csak érthetővé, hogy e családfák felgyűjtése hogyan történt, és miként szolgálta a sibe identitás újrafogalmazását.²⁰ De a sibék saját családfáik kutatása iránti érdeklődéséről sokat árul el az is, hogy a *Shengjing yizhu Yili xibo ying xiang hong qi guanbing san dai ding ce*

¹⁵ A ma *nagy nyugatra telepítés* (kín. *da xi qian* 大西迁) néven ismertté vált eseményről bővebben lásd Sárközi 2018.

¹⁶ Tongjia–Wen 2009: 145.

¹⁷ A mandzsuk családfáit érintő pusztításról számol be például Shirokogoroff (1924: 62).

¹⁸ Sárközi 2018: 60.

¹⁹ Shenyang Shi Minwei Minzu Zhi Bianzuan Bangongshi 1988: 56–76.

²⁰ Na Qiming – Han Qikun 2010: 10–101.

盛京移驻伊犁锡伯营镶红旗官兵三代丁册 [A Shengjingből Ilibe települt sibe tábor keretes vörös zászlójába (besorozott) katonáinak három nemzedéket felölelő listája] címen 2003-ban megjelent könyv²¹ alapjául szolgáló eredeti kézirat olyan sok kézen forgott, hogy végül elveszett; a forráskiadvány is csupán egy fénymásolat alapján készülhetett el.

Mindezek a források azt bizonyítják, hogy maguk a családfák az ősről őrzött tudás hordozóiként milyen fontos szerepet játszottak – és játszanak mind a mai napig is – a sibe identitás életben tartásában. Mégsem hallgathatjuk el azt a tényt, hogy a családfákra mért pusztításokkal természetesen velejárá felejtés folyamata visszafordíthatatlan. Hivatalos jelentések szerint mára mindössze 111 sibe családfa maradt fenn,²² és bár számos sibe nemzetség fog bele ma is saját családfájának újrairásába, sokuk leginkább csak az öregek emlékezetére hagyatkozhat.

A családfákat ért pusztítás pedig nemcsak az 1764-ben egymástól elsodródott nemzetségekről, de sok helyütt az egyazon földrajzi, lokális térben élő sibék közötti rokonsági szálakról őrzött tudást is elhomályosította. Mindez még az olyan viszonylag zárt közösségekre nézve is igaz, mint a Chabucha'er Sibe Autonóm Járás történelmi falvaiban élő sibéké. Ez az, amiben Guan Wenming családfáiról tevékenységének, mint a felejtés elleni küzdelem egyik megnyilvánulási formájának jelentősége rejlik.

Guan Wenming

Guan Wenming 1938-ban született Xinjiangban, a mai Chabucha'er Sibe Autonóm Járásban. „A Gūwargeya²³ nemzetségből való vagyok, *szegény földműves* (kín. *pinnong* 贫农) családba születtem” – mondta 2012-ben, amikor még az első interjúfelvételeket készítettem vele.²⁴ „Apám mikor született, azt én nem

²¹ Xinjiang Shaoshuminzu Gujiban – Beijing Shi Minwei Gujiban 2003.

²² He et al. 2009.

²³ A sibék ma használt, kínai nyelvű csaláadneveit legtöbbször a mandzsu/sibe nemzetségevek első szótagjából képzik. Guan Wenming sibe nemzetségnévéből is így lett kialakítva a Guan kínai családnév.

²⁴ Az itt lejegyzett életrajz a 2012 novemberében felvett hanganyag alapján készült el. Az életrajz megírásához fontos forrásként szolgált számomra továbbá egy 1988-as nyomtatvány is, amelyen Guan Wenming felvételét kérte egy kínai népművészeti társaság bizottságának a tagjai közé. Ezen a nyomtatványon Guan Wenming családi háttereként a „szegény földműves” kifejezés lett feltüntetve; ez a kifejezés zömében

tudom. [...] Az apám már meghalt, mikor én még anyám hasában voltam. Így én nem találkoztam saját apámmal” – folytatta, de a gyermekkorát tekintve sok minden homályos maradt.

Csupán annyi tekinthető bizonyosnak, hogy – amint az a fenti interjúrészből is kiderül – az édesapa nagyon korán meghalt. Így Guan Wenming, aki a legkisebb gyermek volt a családban, félárvaként nevelkedett. Általános iskolai tanulmányait 1947 őszén, kilenc évesen kezdte meg. 1952 júliusa és 1953 augusztusa között Xinjiang tartományi székhelyén, Wulumuqiban 乌鲁木齐, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága Xinjiani Hivatalának Káderképző Iskolájában (kín. *Zhong Gong Zhong Yang Xinjiang Fenju Ganbu Xuexiao* 中共中央新疆分局干部学校) tanult. Itt, emlékei szerint, a második legjobb tanuló volt:

„Egyszeriben levizsgáztam. Akkortájt az iskola kívánalma [az volt]: ha sibe nyelven írod [a vizsgát], az is jó, ha kínai nyelven, az is jó. Akkoriban én kínaiul nem értettem. [...] Kínaiul beszélni sem nagyon tudtam. Mikor odamentem. Ez bizony így volt. Aztán utána, ahogy levizsgáztam, azon a nyomtatványon – ha értetted a tartalmát, máris jó [volt]. 99%-os lett [a vizsgám].”

Az iskola befejeztével Guan Wenming 1953 augusztusában tért haza szülőfalujába, és beosztása szerint 1954 decemberéig a párt ifjúsági tisztviselőjeként dolgozott a járási úgynevezett Négy Körzet²⁵ Körzeti Bizottságában (kín. *Si Qu Qu Weihui* 四区区委). 1955-ben, mindössze 17 évesen a Chabucha’erhoz közeli Yining 伊宁 városi Xinhua Könyvesboltban (kín. *Xinhua Shudian* 新华书店) a könyvek forgalmazásáért felelős munkatársként kezdett dolgozni, majd 1958 és 1960 között a Xinjiani Vas- és Acélgyárban (kín. *Xinjiang Gang Tie Chang* 新疆钢铁厂) helyezkedett el.

Ezt követően azonban, még a *kulturális forradalom* előtt otthagya a várost. Mint mondta: „Hazatértem a saját otthonomba. Mondták, hogy valahol elhelyeztek volna. Oda én nem mentem. Ugyanaz, nem? Hát nincs rendjén, hogy visszajöjjek a saját öreg földemre?” Így történt, hogy Guan Wenming 1960-ban visszatért a Chabucha’er Sibe Autonóm Járásba; földet művelt, és az Ötödik

---

azokra az emberekre utalt, akiknek nem volt saját földjük (vagy csak nagyon kevés földjük volt), és akik így bérbe vett földeken termelték meg mindennapi betevőjüket.

²⁵ Az elnevezés Guan Wenming szülőfalujának egykori közigazgatási besorolására utal.

falut ezután nem hagyta el. 1964 és 1968 között a falujától délnyugatra található Apa'er-csatorna (kín. *Apa'er ganqu* 阿帕尔干渠) vizének elosztásáért felelt, majd 1972-ig disznótenyésztéssel foglalkozott.

A mindennapi megélhetést biztosító munkák mellett Guan Wenming ifjúkorától kezdve nagy érdeklődést mutatott saját etnikumának története iránt. A legkülönbözőbb történeti anyagok és a xinjiangi sibe családfák felgyűjtését már a *kulturális forradalom* előtt megkezdte. De a „forradalom idején mindet elvitték” – mondta, és mikor megkérdeztem, ki vitte el, így folytatta:

„Óóóóó, hát a vörösgárdisták. Ez nem egy ember műve volt. Ők vitték el. [...] A könyveim mind jó könyvek voltak. [...] Eredetileg a mi Ötödik falunkban egyetlen ember sem tudott [róluk]. Volt nekem az a könyvem, azt kölcsönadtam. De aztán ki tudja, hogy történt... Ez a könyv honnan van?” [Idézte fel az akkor elhangzott párbeszédet, majd hozzátette:] „Így történt. [...] Mindet elvitték.”

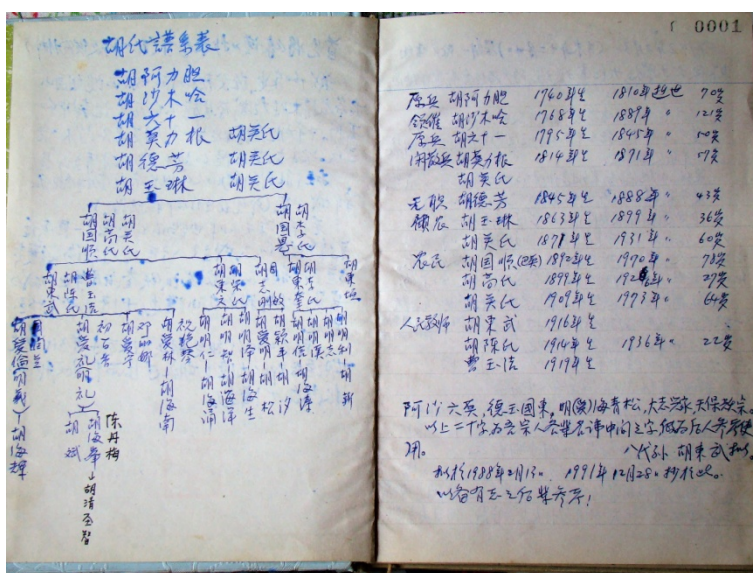
Mindez azonban nem szegte Guan Wenming kedvét. A forradalom elmúltával újrazedte munkáját, és ma házában számos, a xinjiangi sibék történetét és vallását érintő, saját gyűjtésen alapuló, sibe nyelven írt kéziratot őriz. Ötvenhét mappába rendezett, mandzsu/sibe és kínai nyelveken írt családfagyűjteménye is több évtizedes munka eredménye: azon túl, hogy a forradalom során szinte a teljes családfagyűjteménye odalett, és újra kellett kezdenie azok felgyűjtését, egy-egy, a sibe nemzetségek által tabuként őrzött, generációról generációra áthagyományozott családfa felkutatásával, illetve a dokumentálás jogának kivívásával olykor éveket töltött el. Így, bár gyűjteménye zömében nem eredeti családfákat tartalmaz, azok értékes – és sokak számára hozzáférhetetlen – forrásai a sibék történelmére és családfáira irányuló kutatásoknak.

Guan Wenming családfagyűjteménye

Guan Wenming családfagyűjteményének összeállításakor háromfajta forrásra támaszkodott. Első és legfontosabb forrásai a xinjiangi sibék által őrzött családfák, illetve ezek hiányában azok az úgynevezett *háttérdokumentumok* voltak (2. kép), amelyeket a sibék – az öregemberek emlékezetére hagyatkozva – a kulturális forradalom után vetettek papírra. Ilyen *háttérdokumentumok* mind az északkeleten, mind a Xinjiangban élő sibék körében fellelhetők. Ugyancsak

fontos forrásnak bizonyultak Guan Wenming számára a temetőekben felállított sírkövekre vésett szövegek. Forrásai harmadik csoportját pedig azok a nyomtatásban megjelent dokumentumok alkották, amelyek a sibe nemzetségnevek számbavételét tűzték ki célul,²⁶ választ keresve az azonos vagy hasonló nemzetségnevet viselő nemzetségek, ágazatok közötti feltételezett rokoni kapcsolatok kérdésére.

2. kép: Fotó a shenyangi Hu család tagjai által írt háttérdokumentumról (Liaoning, 2012. A szerző felvétele)

Ennek hátteréről fontos tudni, hogy vannak olyan sibe nemzetségnevek, amelyek nagyon hasonlóak – mint például a Gūwargiya és a Guwalgiya, illetve a Hūsihari és a Hūsihar nemzetségnevek. Sok esetben azonban ma már nem lehet tudni, hogy adott, egymáshoz olyannyira hasonló nemzetségnevek egy és ugyanazon nemzetségeket jelölik-e.²⁷ Az is előfordulhat, hogy egy és ugyanazon nemzetségnévhez többféle kínai családnév társítható; így például a Hashūri nemzetségnév egyaránt megfeleltethető a Ha 哈 és a Han 韓 kínai családnévnek. És hasonlóképpen: ugyanaz a kínai családnév különböző nemzetségekre utalhat; a Tong 佟 kínai családnév például egyaránt viselhetik

²⁶ Lásd pl. Gong 2002; Zhao–Wu 2008: 194–217.

²⁷ Zhao–Wu 2008: 199.

a Tukseri és a Tumurci nemzetségek tagjai. A problémát pedig tovább bonyolítja, hogy vannak nemzetségnevek, amelyekkel kapcsolatban nem világos, hogyan is ültették át őket kínai nyelvre; mint ahogyan vannak olyan kínai családnevet viselő sibe nemzetségek is, amelyekről – mandzsu/sibe nyelvű családfáik híján – nem tudni, milyen nemzetségnevet viseltek egykoron.

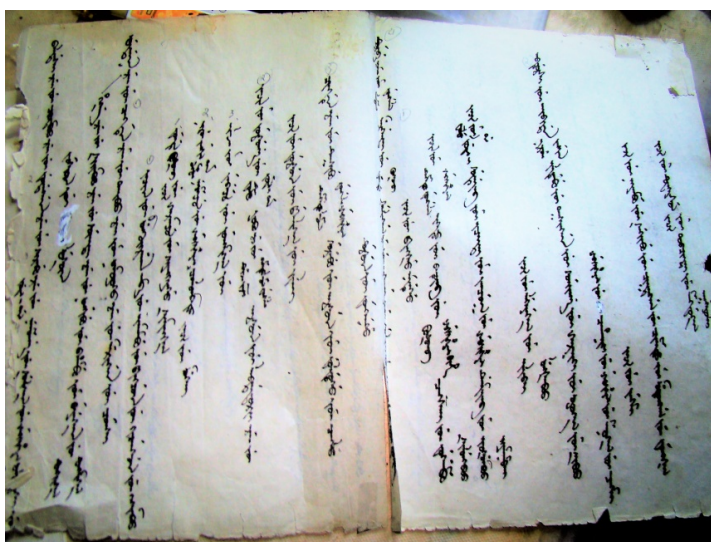
Mindezek a problémák a családfák elvesztéséből, a nyelv fokozatos elfelejtéséből és az eredetileg több szótagú mandzsu/sibe nemzetségnevek egy szótagú, kínai nyelvű családnevekre való átültetéséből fakadnak.²⁸ Így fordulhat elő, hogy például, ha egy északkeleten élő, Tong kínai családnevet viselő nemzetségnek nem volt lehetősége megőrizni mandzsu nyelvű családfáját, nem tudhatja, hogy nemzetségének eredetileg mi volt a nemzetségneve. És mivel a Tong családnevet Xinjiangban több nemzetség is viselheti – mint például a Tukseri és a Tumurci nemzetségek –, a válaszkéréshez az e nemzetségekkel való kapcsolatfelvétel sem vinne közelebb. Ráadásul a régi nemzetségi családfák elvesztése miatt sokszor az azonos nemzetségnevet viselő nemzetségek, ágazatok közötti kapcsolat sem világos.

A fentebb ismertetett források használatával készült el tehát a családfagyűjtemény, amelyet Guan Wenming 57 mappába rendezett. A mappák a Chabucha'er Sibe Autonóm Járásban fellelhető Első (si. *Uju niru*), Harmadik (si. *Ilaci niru*), Negyedik (si. *Duici niru*), Ötödik (si. *Sunjacu niru*), Hatodik (si. *Ningguci niru*), Hetedik (si. *Nadaci niru*) és Nyolcadik (si. *Jakūci niru*) faluban élő vagy onnan származó sibe nemzetségek körében gyűjtött anyagokat tartalmazzák. Ezek az anyagok három csoportba sorolhatók: a Guan Wenming előtt feltárt, adott nemzetségek által őrzött családfákról írt pizskozatokra (3. kép); a pizskozatokról készített – és sokszor továbbírt, bővített, a leszármazást a jelenkorig vezető – tisztázatokra (4. kép); illetve a mindezekhez csatolt rövid bevezetőkre. A bevezetőkben általában a nemzetségek nevééről és északkeleti lakhelyéről olvashatunk – vagyis arról, hogy az adott nemzetség az áttelepítés előtt a *nyolczászlós hadsereg* melyik zászlájában szolgált és hol élt. Ezek az információk – amelyeket Guan Wenming elmondása szerint az eredeti családfákon látott – különösen fontosak lehetnek a nemzetségek történetének rekonstruálása szempontjából.

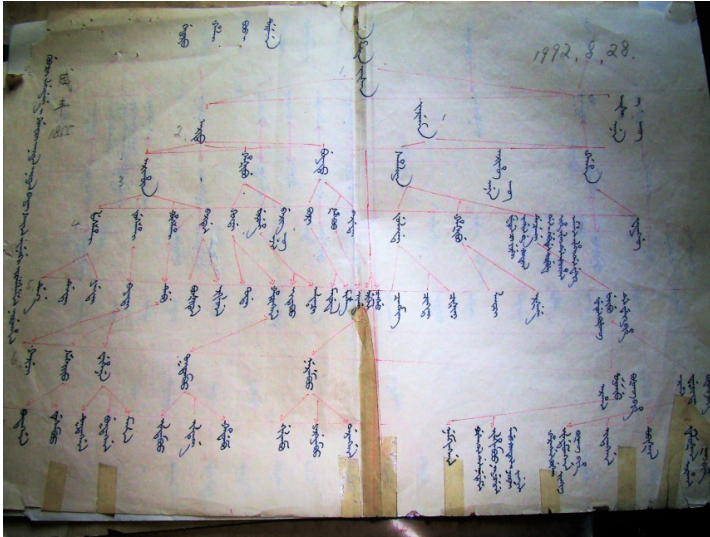
²⁸ Ez a folyamat az északkeleten élő sibék körében sokkal korábban zajlott le, mint a xinjiangi sibéknél. A családfákon feltüntetett nevek vizsgálata segíthet teljesebb képet rajzolni erről a folyamatról is.

A kéziratok zömében mandzsu/sibe nyelven íródtak. A gyűjtemény sajátossága, hogy Guan Wenming a családfák bővítésekor a már kínai család- és utóneveket is sibe nyelven jegyezte fel. A kínai nyelvű feljegyzések a legtöbb esetben csupán kiegészítői a mandzsu/sibe nyelven írt családfáknak. Ugyancsak a gyűjtemény sajátosságai között kell megemlítenem, hogy a családfákon – szemben a hagyományos gyakorlattal – sok helyütt a nemzetségek, ágazatok női leszármazottainak, illetve a nemzetségbe házasodó asszonyok nevét is feljegyezték.

A gyűjteményben fellelhető kéziratok oldalszáma összesen 641-re tehető. Ez a szám a fenti anyagokon túl magába foglalja még az eredeti, a leszármazást megrajzoló családfákról készített fénymásolatokat, illetve az eredeti, adott nemzetségektől gyűjtött, *feljegyzéskönyv*-formájú családfákat is. A gyűjteménynek hasonlóan értékes – és a 641 oldalnyi kézirat közé sorolható – részét képezik továbbá az eredeti családfák mellé csatolt nemzetség történetekről és *családi törvények*ről készített kéziratok másolatok is. Mindezekon kívül az 57 mappában található még 27 úgynevezett *feljegyzéslapel*-formájú családfát is. Ezeknek kis része másoktól gyűjtött, fénymásolt anyagot takar; többnyire azonban Guan Wenming maga készítette ezeket több, egymáshoz ragasztott papírlapra, amelyek hossza így több métert is kitesz.

3. kép: Egy példa Guan Wenming gyűjteményéből az eredeti családfákról készített kézirat másolatról. A sibe nyelvű szöveg egy xinjiangi sibe nemzetség családfájának a részletét takarja (Xinjiang, 2017. A szerző felvétele)

4. kép: Egy példa Guan Wenming gyűjteményéből az eredeti családfákról készített tisztázatra. A sibe nyelvű családfán egy xinjiangi sibe nemzetség ágazatainak a rajzolata látható. A kézirat bal oldalán futó sibe nyelvű írás az eredeti családfa elkészítésének idejéről tájékoztat. A felső, négy soros sibe szöveg azt tisztázza, hogy a családfa melyik sibe nemzetség tulajdona. A jobb felső sarokban a tisztázat elkészítésének dátuma látható (Xinjiang, 2017. A szerző felvétele)

Az ötvenhét mappa anyaga röviden áttekintve sorrendben a következő:²⁹

1. mappa: A mappa két, Guan Wenming kutatásai szerint egymással összefüggésbe hozható nemzetség családfáját tartalmazza. Az első családfa az Első falubeli Tungjija nemzetségé,³⁰ amelynek „első őse”³¹ Erhetu. A második családfa a Harmadik falubeli Tuksuri nemzetségé, amelynek „első őse” Alenai.

2. mappa: A családfa az Első falubeli Guwalgeya nemzetségé, amelynek „első őse” Sidebu.

²⁹ A mappák sorszámozása Guan Wenming rendszerezését követi.

³⁰ Guan Wenming a gyűjteményen belül nem tesz különbséget a között, hogy egy adott mappában valóban egy nemzetség vagy csupán egy nemzetségi ágazat családfáját közli-e; a családfák birtokosairól minden esetben mint nemzetségről beszél.

³¹ Guan Wenming gyűjteményében az „első őse” kifejezés nem mindig és nem feltétlenül az Ilibe áttelepülő nemzetségi őstre utal. Olykor csak a családfára írt nemzestégtörténeti feljegyzések teszik egyértelművé, hogy az adott név még az északkeleten élő őstre vagy a már Iliben letelepedett őstre utal-e.

3. mappa: Az Első falubeli Gūwargeya nemzetség családfája, amelynek „első őse” Nayantai. A nemzetség mind a Negyedik, mind az Ötödik falubeli, hasonló nemzetségnevet viselő nemzetségekkel összefüggésbe hozható.

4. mappa: A családfá az Első falubeli Erkele nemzetségé, amelynek „első őse” Lungtu. Az eredeti, 1903-ban állított családfáról Guan Wenming a mappában található pizskozatot 1987-ben készítette.

5. mappa: Az Első falubeli Yungtur nemzetség családfája, az „első ős” neve Bahai.

6. mappa: Az Első falubeli Hūshar nemzetség családfája, amelynek „első őse” Lederi. A mappában található, 1987-ben írt pizskozatot Guan Wenming a nemzetség 1881-ben állított családfája alapján készítette.

7. mappa: A Harmadik falubeli Gorolo nemzetség családfája, amelynek „első őse” Nomun Hordi volt.

8. mappa: A Harmadik falubeli Šumur nemzetség családfája; a nemzetség „első őse” Fulhan. A mappában található pizskozatot Guan Wenming 1986-ban írta. Az eredeti családfát 1879-ben állították fel.

9. mappa: A Harmadik falubeli Tungjiya nemzetség családfája.

10. mappa: A Harmadik falubeli Anjiya nemzetség családfája; az „első ős” neve Arselan.

11. mappa: A Negyedik falubeli Yangjiri nemzetség családfája.

12. mappa: A Negyedik falubeli Hū Hū Ci nemzetség családfája; a nemzetség „első ősének” neve Tumuci.

13. mappa: A Negyedik falubeli Korot nemzetség családfája. A családfá három ős, Ulintai, Jamcu és Jahūstai ágazatait vezeti végig a hetedik generációig.

14. mappa: A Negyedik falubeli Joo nemzetség családfája, amelyet Guan Wenming 1974-ben, a kulturális forradalom idején vetett papírra.

15. mappa: A Negyedik falubeli Tungjiya nemzetség családfája. Ezt a nemzetséget Guan Wenming összefüggésbe hozza az első és a kilencedik mappába sorolt nemzetségekkel. A családfá a Hoto nevű ős négy utódjának ágazatát ismerteti.

16. mappa: A Negyedik falubeli Guwargeya nemzetség családfája.

17. mappa: A Negyedik falubeli Gūwargeya nemzetség családfája, amely egy, a nemzetségi tagok által 1982-re befejezett, sibe nyelvű, „feljegyzés-könyv”-formájú családfát takar.

18. mappa: A Negyedik falubeli Gūwargeya nemzetség családfája, amelynek pizskozatát Guan Wenming 1995-ben írta. A pizskozat az 1941-ben írt családfá alapján készült.

19. mappa: Az Ötödik falubeli Gūwargeya nemzetség családfája; a nemzetség „első őseként” az a Nayantai kerül megnevezésre, akit az Első falubeli Gūwargeya nemzetség is ’első őseként’ említ.

20. mappa: Az Ötödik falubeli Guwargeya nemzetség családfája. A történeti bevezetések valamennyi, a családfára jegyzett ágazat őseként Burencit nevezik meg.

21. mappa: Az Ötödik falubeli Cunjir nemzetség családfája, amelyen az 1862-ben született Folocuntól származtatott ágazatok szerepelnek.

22. mappa: Az Ötödik falubeli Anjiya nemzetség családfája; a nemzetség ágazatai Nakculaitól származtathatók. A nemzetségtörténeti feljegyzések szerint az eredeti családfát 1893-ban írták.

23. mappa: Az Ötödik falubeli Anjiya nemzetség eredetileg 1893-ban írt családfája.

24. mappa: Az Ötödik falubeli Heyer nemzetség családfája, amely a három őstől, Mulintól, Deletől és Šagencuntól származtatható ágazatokat vezeti végig.

25. mappa: Az Ötödik falubeli Heyer nemzetség családfája.

26. mappa: Az Ötödik falubeli Heyer nemzetség családfája. A gyűjtött anyag Golminggát nevezi meg a nemzetség „első őse”.

27. mappa: A mappa három, különböző nemzetség – vagy inkább ágazat – befejezetlen családfáját tartalmazza. Az első a Lungtu nevű „első őstől” származtatható Heyere nemzetségé; a második a Jingsintai nevű „nagyapától” származtatható Tungjiya nemzetségé; a harmadik a Beji nevű őstől származtatható Walkara nemzetségé (412–413).

28. mappa: Az Ötödik falubeli Hūsihari nemzetség családfája; a nemzetség „nagy őse” Hūlang.

29. mappa: Az Ötödik falubeli Tokori nemzetség családfája; a nemzetség „első őse” Mergen volt. A Guan Wenming által másolt családfa eredetijét 1903-ban írták.

30. mappa Az Ötödik falubeli Bayara nemzetség családfája; a nemzetség Daracuntól származtatja ágazatait. Az eredetileg a XIX. század elején állított családfáról Guan Wenming 1995-ben készítette pizskozatát.

31. mappa: Az Ötödik falubeli Ujala nemzetség családfája; a mappában őrzött kéziratokon belül a nemzetség neve Ujalaként és Ujarként is megtalálható.

32. mappa: Az Ötödik falubeli Ujala nemzetséghez tartozó ágazatok családfája.

33. mappa: A Hatodik falubeli Hashūri nemzetség családfája; a nemzetség tagjai már igen korán, az 1980-as években egyesítették nemcsak chabucha’eri,

hanem északkeleti ágazataikat is. Egészen a 2000-es évek elejéig ez volt az egyetlen sibe családfa, amelyen sikerült kimutatni egy egymástól 1764-ben elszakított sibe nemzetség együvé tartozását.³²

34. mappa: A Hatodik falubeli Bayara nemzetség családfája; a nemzetség Ilibe áttelepülő őse Arbin volt.

35. mappa: A Hatodik falubeli Gonggoro nemzetség családfája; a nemzetség Keksebutól származtatja ágazatait.

36. mappa: A Hatodik falubeli Nara nemzetség családfája, amelyre három őstől származtatható ágazat lett felvezetve. Egyikük a leghíresebb sibe sámánok egyike, Elsi sámán. A negyedik, velük azonos generációhoz tartozó őznek nem születtek utódai.

37. mappa: A Hatodik falubeli Han Jir nemzetség családfája; a nemzetséget Cohotaitól származtatják.

38. mappa: A Hatodik falubeli Fuca nemzetség családfája. Guan Wenming az 1994-ben papírra vetett, a mappában megtalálható piszkozatokat feltehetően az 1962-ben újraírt családfa alapján állította össze. A nemzetség „első ősenek” neve Etei.

39. mappa: A Hatodik falubeli Jashūri vagy Jashūr nemzetség – a családfán mindkét névváltozat előfordul – családfája.

40. mappa: A Hatodik falubeli Geyoro nemzetség családfája, amelynek ágazatai Marjítól és Dejintől származtatják magukat.

41. mappa: A Hetedik falubeli Geyoro nemzetség családfája, amely a Nesunggától származtatható nyolc ágazatot mutatja be.

42. mappa: A Hetedik falubeli Kunggere nemzetség családfája; a családfán feljegyzett „első ősz” neve Šokto volt.

43. mappa: A Hetedik falubeli Yehe Nara nemzetség családfája. A mappában található anyagokat Tongjia Qingfu 佟加 庆夫 sibe néprajztudós fordította le kínai nyelvre.

44. mappa: A Hetedik falubeli Ayara nemzetség családfája, amelyen két ősz, Amidari és Garama ágazatai rajzolódnak ki. Az eredeti családfát 1885-ben állították.

45. mappa: A Nyolcadik falubeli Jashūri – vagy Jasihūri – nemzetség családfája. Az eredeti családfát 1878-ban állíthatták fel; az arról készített piszkozatot Guan Wenming 1993-ban írta.

³² A nemzetség „családfa-egyesítő” történetét teljes egészében lásd Sárközi 2018: 143–168.

46. mappa: A Nyolcadik falubeli Guwalgeya nemzetség családfája, amely a nemzetség négy nagy ágazatát vezeti le: Siderhe, Šerengge, Tacibu és Suyengge ágazatait.

47. mappa: A Nyolcadik falubeli Guwalgeya nemzetség családfája, amelynek pizskozatát Guan Wenming 1987-ben vetette papírra. A pizskozat alapjául szolgáló eredeti dokumentumot 1919-ben írhatták.

48. mappa: A Nyolcadik falubeli Guwargeya nemzetség családfája, amely az Ilibe települő „első ős”, Silimboo ágazatát mutatja be.

49. mappa: A Nyolcadik falubeli Ujar nemzetség családfája; a nemzetség őséneke neve Arana.

50. mappa: A Nyolcadik falubeli Ujala nemzetség Mahūdától és Karanától származtatható ágazatainak családfája.

51. mappa: A Nyolcadik falubeli Bayar nemzetség családfája; a nemzetség „első őse” az az Arbin volt, akit a Hatodik falubeli Bayara nemzetség is „első őseként” tart számon.

52. mappa: A Nyolcadik falubeli Tokori nemzetség családfája, amelynek eredetijét 1903-ban állították. A nemzetség „első őse” az a Mergen volt, akit az Ötödik falubeli Tokori nemzetség is „első őséneke” tekint.

53. mappa: A Nyolcadik falubeli Fuca nemzetség családfája; a nemzetség Ilibe áttelepülő „első őse” Sergine volt. Az eredeti családfát 1901-ben állították.

54. mappa: A Nyolcadik falubeli Geyoro nemzetség családfája, amelynek pizskozatát Guan Wenming 1992-ben vetette papírra. Az eredeti családfát 1855-ben állították.

55. mappa: A Nyolcadik falubeli Gorgi nemzetség családfája, amely az Ilibe áttelepülő ős, Ahūngga két fiának ágazatát, Ahali és Doho leszármazottainak nevét vezeti le. A pizskozatot Guan Wenming 1990-ben írta; az eredeti családfát 1891-ben állították.

56. mappa: A Nyolcadik falubeli Ilari nemzetség családfája; a nemzetség „első őse” Hobitu volt.

57. mappa: A Nyolcadik falubeli Šigeya nemzetség családfája, amelyen négy ős, Erhujui, Baldasi, Udana és Durbe ágazatai rajzolódni ki.

Befejezés

Kína 2004-ben csatlakozott a szellemi kulturális örökség programhoz, amelynek keretében a szervezett adatgyűjtési munkák 2007-ben kezdődtek meg.³³ Guan Wenming családfairó tevékenységére e program keretében figyeltek fel: a sibék családfairó hagyománya 2009-ben lett a sibe szellemi kulturális örökség része, és ettől kezdve Guan Wenming családfagyűjteménye iránt mind nagyobb érdeklődés mutatkozott – többek között egy, a sibék családfairó hagyományát bemutatni kívánó kínai nyelvű könyv megírása miatt.

Néhány évvel ezelőtt, az e könyv megszületéséről szóló határozat tartományi szintű elfogadtatása után egy sibe történészekből, néprajztudósokból és káderekből álló csoport kezdte meg a xinjiangi sibe családfák felkutatására irányuló kutatómunkáját a Chabuča'er Sibe Autonóm Járásban. A csoport megbízottjai Guan Wenminget többször is felkeresték, hogy családfagyűjteményébe betekintést nyerjenek és dokumentálják. Mivel azonban magába a munkafolyamatba nem kívánták őt bevonni, Guan Wenming nem egyezett bele az együttműködésbe. Ekkor, ezért kért fel engem a közös együttműködés reményében.

Közös munkánk célja eredetileg az lett volna, hogy rendszerezzük, ellenőrizzük és szükség esetén kiigazítsuk, javítsuk a családfákra jegyzeteket. Egy ilyen volumenű munka azonban többéves kutatómunkát kívánna meg, amelyhez intézményes háttérrel eddig egyetlen kínai intézmény sem tudott biztosítani. Így most az első és legfontosabb célunk, hogy a mind a mai napig a Guan Wenming által őrzött családfagyűjtemény forráskiadványként megjelenjen.

A forráskiadvány alapjául szolgáló kézirat már elkészült. Benne a mappák és a Guan Wenming-kéziratok közlésének sorrendje Guan Wenming rendszerezését követi, változtatás nélkül. A tervezett forráskiadványban a kéziratok latin betűs átírása mellett megtalálhatók lesznek a kéziratokról készített fotók is, amelyek mindegyike fölött egy több elemből álló kód lesz olvasható. E kódok a kéziratok azonosítását, azok fajtájának a megjelölését, illetve a rájuk való hivatkozást segítik majd.

Az így közreadott forráskiadvány, amely várhatóan a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének gondozása alatt álló „Occasional Papers in Anthropology”-ban jelenik majd meg, fontos támpontként szolgálhat a sibék történelmét, társadalmát,

³³ Tongjia–Wen 2009: 208.

kultúráját és nyelvét érintő kutatásokhoz. És nem utolsósorban: egy sibe autodidakta történész életművének megértéséhez, feldolgozásához, rekonstruáláshoz és folytatáshoz.

MANDZSU/SIBE NYELVŰ SZÓSZEDET

Ahali	ᠠᠬᠠᠯᠢ
Ahüంగా	ᠠᠬᠤᠭᠠᠩᠭ᠋ᠠ
Alenai	ᠠᠯᠡᠨᠠᠢ
Amidari	ᠠᠮᠢᠳᠠᠷᠢ
Anjiya	ᠠᠨᠵᠢᠶ᠋ᠠ
Arana	ᠠᠷᠠᠨᠠ
Arbin	ᠠᠷᠪᠢᠨ
Arselan	ᠠᠷᠰᠢᠯᠠᠨ
Ayara	ᠠᠶᠠᠷᠠ
Bahai	ᠪᠠᠬᠠᠢ
Baldası	ᠪᠠᠳᠠᠰᠢ
Bayar	ᠪᠠᠶᠠᠷ
Bayara	ᠪᠠᠶᠠᠷᠠ
Beji	ᠪᠡᠵᠢ
booi durugan	ᠪᠣᠣᠢ ᠳᠤᠷᠦᠭᠠᠨ
Burenci	ᠪᠦᠷᠡᠨᠴᠢ
Cabcal Sibe Beye Dasangga Siyan	ᠴᠠᠪᠴᠠᠯ ᠰᠢᠪᠡ ᠪᠡᠶᠡ ᠳᠠᠰᠠᠩᠭᠠ ᠰᠢᠶᠠᠨ
Cohotai	ᠴᠣᠬᠣᠲᠠᠢ
Cunjir	ᠴᠤᠨᠵᠢᠷ
Daicing gurun	ᠳᠠᠢᠴᠢᠩᠭᠤᠷᠦᠨ
Daracun	ᠳᠠᠷᠠᠴᠤᠨ
Dejin	ᠳᠡᠵᠢᠨ
Dele	ᠳᠡᠯᠡ
Doho	ᠳᠣᠬᠣ
Duici niru	ᠳᠤᠴᠢ ᠨᠢᠷᠤ
Durbe	ᠳᠦᠷᠪᠡ
Elsi	ᠡᠯᠰᠢ
Erhetu	ᠡᠷᠬᠡᠲᠤ
Erhujui	ᠡᠷᠬᠡᠵᠠᠢ

Erkele	ᠡᠷᠬᠡᠯᠡ
Etei	ᠡᠲᠡᠢ
Folocun	ᠮᠣᠯᠣᠴᠤᠨ
Fuca	ᠮᠥᠴᠠ
Fulhan	ᠮᠥᠯᠬᠠᠨ
Garama	ᠭᠠᠷᠠᠮᠠ
gargan	ᠭᠠᠷᠭᠠᠨ
Geyoro	ᠭᠡᠶᠣᠷᠣ
Golmingga	ᠭᠣᠯᠮᠢᠩᠭᠠ
Gonggoro	ᠭᠣᠩᠭᠣᠷᠣ
Gorgi	ᠭᠣᠷᠭᠢ
Gorolo	ᠭᠣᠷᠣᠯᠣ
Guwalgeya	ᠭᠤᠠᠯᠠᠭᠡᠶ᠋ᠠ
Guwalgiya	ᠭᠤᠠᠯᠠᠭᠢᠶ᠋ᠠ
Guwargeya	ᠭᠤᠠᠯᠠᠷᠭᠡᠶ᠋ᠠ
Gūwargeya	ᠭᠤᠠᠯᠠᠷᠭᠡᠶ᠋ᠠ
Gūwargiya	ᠭᠤᠠᠯᠠᠷᠭᠢᠶ᠋ᠠ
hala	ᠬᠠᠯᠠ
hala-mukūn	ᠬᠠᠯᠠ ᠮᠤᠴᠤᠨ
Han Jir	ᠬᠠᠨ ᠵᠢᠷ
Hashūri	ᠬᠠᠰᠢᠬᠤᠷᠢ
Heyer	ᠬᠡᠶᠡᠷ
Heyere	ᠬᠡᠶᠡᠷᠡ
Hobitu	ᠬᠣᠪᠢᠲᠤ
Hoto	ᠬᠣᠲᠣ
Hū Hū Ci	ᠬᠤ ᠬᠤ ᠴᠢ
Hūlang	ᠬᠤᠯᠠᠩ
Hūshar	ᠬᠤᠰᠢᠬᠠᠷ
Hūsihar	ᠬᠤᠰᠢᠬᠠᠷ
Hūsihari	ᠬᠤᠰᠢᠬᠠᠷᠢ

Felhasznált másodlagos szakirodalom

- Gong Yichang 龚义昌 2002. *Xibozu xingshi kao* 锡伯族姓氏考 [A sibe nemzetség-nevek vizsgálata]. Wulumuqi: Xinjiang Renmin Chubanshe.
- He Yuanfu 贺元福 et al. 2009. „Xibozu zongpu wenhua yichan 锡伯族宗谱文化遗产 [A sibe családfák kulturális öröksége].” In: He Ling 贺灵 (ed.) *Xibozu wenhua jingcui* 锡伯族文化精粹 [A sibe kultúra esszenciája]. Wulumuqi: Xinjiang Renmin Chubanshe, 380–395.
- Hong Zhou 弘昼 et al. (eds.) 2002. *Ba qi manzhou shizu tongpu* 八旗满洲氏族通谱 [A Nyolc Zászlóbeli mandzsuk nemzetségeinek annotált feljegyzései]. Shenyang: Liaohai Chubanshe.
- Li Lin 李林 2006. *Manzu zongpu yanjiu* 满族宗谱研究 [Mandzsó családfák vizsgálata]. Shenyang: Liaoning Minzu Chubanshe.
- Liu, Hui Chen-Wang 1959. *The Traditional Chinese Clan Rules*. Locust Valley, New York: J. J. Augustin Incorporated Publisher.
- Na Qiming 那启明 – Han Qikun 韩启昆 (eds.) 2010. *Zhongguo xiboren* 中国锡伯人 [A kínai sibe emberek]. Shenyang: Liaoning Minzu Chubanshe.
- Sárközi Ildikó Gyöngyvér 2018. *A mártírium homályából: Sibe ősök és hősök a kínai nemzetépítés oltárán*. Budapest–Pécs: MTA BTK Néprajztudományi Intézet – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék – L’Harmattan.
- Shenyang Shi Minwei Minzu Zhi Bianzuan Bangongshi 沈阳市民委民族志编纂办公室 (ed.) 1988. *Shenyang xibozu zhi* 沈阳锡伯族志 [A shenyangi sibeek krónikája]. Shenyang: Liaoning Minzu Chubanshe.
- Shirokogoroff, S. M. 1924. *Social Organization of the Manchus. A Study of the Manchu Clan Organization*. Shanghai: Royal Asiatic Society.
- Tongjia Qingfu 佟加庆夫 – Wen Jian 文健 2009. *Xibozu feiwuzhi wenhua yichan daibiaozuo* 锡伯族非物质文化遗产代表作 [A sibe nemzetiség szellemi kulturális örökség-listája]. Wulumuqi: Xinjiang Renmin Chubanshe.
- Wu Yuanfeng 吴元丰 2008. „Qingchu xibozu juzhu quyu ji yu xianglin minzu de guanxi 清初锡伯族居住区域及与相邻民族的关系 [A kora Qing-kori sibe nemzetiség lakhelye és a környező nemzetiségekkel való kapcsolata].” In: Wu Yuanfeng 吴元丰 – Zhao Zhiqiang 赵志强 (eds.) *Xibozu lishi tanjiu* 锡伯族历史探究 [A sibe nemzetiség történelmének vizsgálata]. Shenyang: Liaoning Minzu Chubanshe, 15–24.
- „Xibozu Jianshi” Bianxiezu, 锡伯族简史”编写组 – „Xibozu Jianshi” Xiudingben Bianxiezu „锡伯族简史”修订本编写组 (eds.) 2008. *Xibozu jianshi* 锡伯族简史 [A sibe nemzetiség rövid története]. Beijing: Minzu Chubanshe.
- Xinjiang Shaoshuminzu Gujiban 新疆少数民族古籍办 – Beijing Shi Minwei Gujiban 北京市民委古籍办 (eds.) 2003. *Shengjing yizhu Yili xibo ying xiang hong qi guanbing san dai ding ce* 盛京移驻伊犁锡伯营镶红旗官兵三代丁册 [A Shengjingből Ilibe települt sibe tábor keretes vörös zászlójába [besorozott] katonáinak három nemzedéket felölelő listája]. Wulumuqi: Xinjiang Renmin Chubanshe.
- Zhao Zhiqiang 赵志强 – Wu Yuanfeng 吴元丰 2008. „Xibozu de xingming 锡伯族的姓名 [A sibe nemzetiség nemzetség- és adott neveiről]”. In: Wu Yuanfeng 吴元丰 – Zhao

- Zhiqiang 赵志强 (eds.) *Xibozu lishi tanjiu* 锡伯族历史探究 [A sibe nemzetiség történelmének vizsgálata]. Shenyang: Liaoning Minzu Chubanshe, 194–217.
- Zikmundová, Veronika 2013. *Spoken Sibe: Morphology of the Inflected Parts of Speech*. Prague: Charles University in Prague – Karolinum Press.